

Strauss, PJ
Universiteit van die Vrystaat

Die bediening van die nagmaal in vier kerkordes

ABSTRACT

The service of holy communion as in four church orders

In reformed churches the Word of God and the confessions of the church are accepted as *norma normans* and *norma normata* respectively. This means that the Word is the first norm and the confessions which should be in accordance with the Word, the second norm for the church. The church order comes as a third norm and should follow these two.

The way in which holy communion is served, should be directed by the truths about the meaning of it as found in the Word and the confessions. Where these confessional truths do not change very often, the ways in which communion is served, are practical measures which change in changing circumstances. The four churches implied by the four church orders attended to in this article, however, differ in their understanding of the meaning of the confessions for the service of communion as well as the measures used for that.

1. INLEIDING: GEREFORMEERDE KERKE VERSKIL

Gereformeerde kerke wat die befaamde reformatoriese stelreël *ecclesia reformata semper reformanda*¹ (Koffeman 2009:35-36) handhaaf, hou eenvoudig ook nie op om te besin oor die praktiese wyse waarop die sakrament van die nagmaal bedien word nie. Hoewel die betekenis van die nagmaal as 'n belydenis- of kernwaarheid van die gereformeerde geloof bely word (NG Kerk-Uitgewers 2002:34-36, 59-62) en daarom nie sommer gewysig word nie, verskil gereformeerde kerke oor die wyse waarop dit bedien word. Hierdie gebruike self is nie kernwaarhede nie, maar die bediening daarvan in bepaalde omstandighede.

Anders gestel, waar gereformeerde kerkordes die ordelike en praktiese kanale moet wees waardeur die Woord van God as hoogste norm of *norma normans* (Strauss 2010:22) sy vrye loop in die kerk neem, spreek dit vanself dat hierdie kanale afgestem sal wees op die praktiese omstandighede waarin die betrokke kerk hom bevind (Strauss 2010:4). Dit is maatreëls in omstandighede wat gedurig wysig en daarom maatreëls wat self ook gedurig wysig. Maatreëls wat in diens van konstantes in die Bybel moet staan, maar nie self as konstantes deurgaan nie².

Teen hierdie agtergrond kyk hierdie artikel na die kerkordes van 4 gereformeerde kerke in die wêreld om vas te stel watter konstantes agter hulle bepalings vir die bediening van die nagmaal lê, of daar by hulle 'n konsensus oor hierdie konstantes is en wat hulle gebruike of kerkordemaatreëls vir die bediening van die nagmaal in hulle omstandighede is. Daar die

1 Vry vertaal uit die Latyn: 'n Gereformeerde kerk reformeer voortdurend.

2 Die Algemene Sinode van die NGK van 2002 verwoord iets hiervan. Hierdie vergadering verklaar dat "wat betref die *hoe* van die *viering van die nagmaal* die gereformeerde tradisie nooit voorskryfelig was nie. In gereformeerde kerke is *verskillende praktyke* (telkens my kursivering, PJS) rondom die kommunie van die gemeente gangbaar." Hoewel die Sinode hierin die beginsel van vryheid ten opsigte van die gemeentes handhaaf, versoek hulle laasgenoemde "om hulle in hulle besluite hieroor" te laat lei deur die beginsels van die Skrif en die opbou en stigting van die gemeente (NGK 2002:537).

betekenis van die nagmaal by al vier 'n saak van gereformeerde belydenis is³, is dit die moeite werd om te sien hoe hulle interpretasie hiervan by die gebruike in die bediening van die nagmaal verskil. Met die uitsondering van die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika (GKSA) is die Nederduitse Gereformeerde Kerk (NGK), die Protestantse Kerk in Nederland (PKN) en die Christian Reformed Church (CRC) in Noord-Amerika lede van die nutgestigde – in 2010 – Wêreldgemeenskap van Gereformeerde Kerke (NGK 2011:250). Hierdie feit verhoog die aktualiteit van die ondersoek.

Die ondersoek word beperk tot die nuutste beskikbare kommentare op die kerkordes of die kerkordes van die vier kerke⁴. Dit gaan oor hulle kerkordelike bepalinge omdat dit die amptelike standpunt van hulle breedste verband verteenwoordig. Die kommentare wat gebruik word, werp lig vanuit die hoek van die kommentator op die motivering vir die betrokke kerkordemaatreëls en stimuleer gesprek, hoewel dit nie amptelike kerklike standpunte is nie.

'n Ondersoek na hierdie vier kerkordes kan naby aan 'n oorsig van die kerkordelike maatreëls in gereformeerde kerke wêreldwyd kom. Die wyse waarop die vier kerke die Drie Formuliere van Eenheid – die Nederlandse Geloofsbelijdenis (NGB) uit 1561, die Heidelbergse Kategismus (HK) uit 1563 en die Dordtse Leerreëls (DL) uit 1618-1619 (NGK 2007:1) – handhaaf asook hulle geografiese verspreiding, toon variasies wat 'n wye spektrum van gereformeerde kerke verteenwoordig.

2. DIE VIER KERKE EN DIE GEREFORMEERDE BELYDENIS

Op die een punt staan die GKSA by 'n ongekwalifiseerde onderskrywing en -tekening van die Formuliere van Eenheid omdat (Latyn *quia*) dit met die Woord ooreenstem. 'n Ongekwalifiseerde *norma normata* – of afgeleide gesag wat talle gereformeerdes vandag nie eers aan die Bybel toeken nie (Visser 1999:217; Spoelstra 1989:297vv; Van der Linde 1983:180-181). Hierteenoor kwalifiseer die NGK en die CRC hulle afgeleide gesag vir die Formuliere deur dit as gesagvol in die geloof wat hulle formuleer, te bestempel. Die NGK laat sy predikante in hulle legitimasielofte verklaar dat “die leer soos vervat in ... ooreenkom met die Woord van God” (NGK 2007:95). In dieselfde trant beskryf die Algemene Sinode van die NGK die Skrif as ‘n tendensboek (NGK 1986:611; 2002:548) wat in sy bedoeling om ‘n “heldere en magtige” boodskap by die mens te kry, met die gesag van God praat. 'n Boodskap van God se omvattende verlossing en vernuwung in Christus deur die Heilige Gees (NGK 2002:548 vgl Heyns 1973:145-147). Die CRC onderskryf die “doctrines which are confessed” in die Formuliere (Engelhard en Hofman 2001:51). Die NGK en die CRC handhaaf dus 'n gekwalifiseerde *quia*. Die PKN ignoreer die detail oor wat van die gereformeerde belydenisse onderskryf word met die vae, byna niksseggende aanduiding dat hierdie geloof in gemeenskap met die van die voorgeslagte bely word. In die proses ag hulle hulle verbonde aan drie tradisies: die tradisie van die vroeë algemene Christelike kerk, die Lutherse en die gereformeerde tradisies (PKN 2003:9, 25). Die saamvoeging van hierdie tradisies dui

3 Onder die kerke is daar egter verskille oor die basis van aanvaarding van hulle gemeenskaplike, soos dit genoem word, Drie Formuliere van Eenheid naamlik die Nederlandse Geloofsbelijdenis, Heidelbergse Kategismus en Dordtse Leerreëls. Hulle beskouinge van hierdie formuliere waaruit hulle standpunte oor die nagmaal kom, bepaal ook die gewig wat hulle daaraan in die kerklike bediening toeken. Hierop word daar in 'n volgende paragraaf meer uitvoerig terug gekom.

4 In dieselfde volgorde as hierbo Visser, J 1999. *Die kerkorde in praktyk*. Orkney: EFJS Drukkers. NGK 2007. *Die Kerkorde*. Wellington: Bybelmedia. PKN 2003. *Kerkorde en ordinanties*. Zoetermeer: Boeken-centrum. Engelhard, DH en Hofman LJ 2001. *Manual of Christian Reformed Church Government*. Michigan: CRC Publications. Op die kerkorde van die CRC het Henry de Moor (Calvin College, Grand Rapids, Michigan) so pas 'n kommentaar voltooi wat persklaar is maar nog nie verskyn het nie. Vir agtergrond tot die kerkorde van die NG Kerk kan gekyk word na Strauss PJ 2010. *Kerk en orde vandag – met die klem op die NG Kerk*. Bloemfontein: Sunmedia.

daarop dat hulle hulle verskille nie op die spits dryf nie.

Interessant genoeg is die NGK en die CRC hiermee waarskynlik meer Dordts as die GKSA. Die Dordtse ondertekeningformulier vir predikante raak “alle de articulen ende stuccke der leere begrepen...” in die Drie Formuliere van Eenheid (Kuyper sa:186-187)⁵. Tog is daar in die GKSA ‘n groter uitgesproke oriëntering op Dordt as in die NGK. Die kerkorde van die GKSA is na die letter veel meer Dordts as die kerkorde van die NGK⁶. Laasgenoemde in sy oervorm in 1962 probeer op sy meeste ‘n eietydse weergawe van die Dordtse Kerkorde van 1619 (DKO) wees (Vorster 1960:13).

Soos die NGK en die CRC onderskryf Dordt nie die betrokke gereformeerde belydenisse (Drie Formuliere van Eenheid) ongekwalifiseerd nie, nie in elke frase of lettertjie nie, maar in die geloof (leer) wat dit bely (Strauss 2006:664). Vir hierdie twee kerke en Dordt het die belydenisskrifte gesag in dit wat hulle wil wees naamlik geloofsbelijdenisse. Die Algemene Sinode van die NGK van 1998 praat van die belydenisskrifte se verwoording van die “gereformeerde geloofsdoortuiging”. Hulle is hierin gesagvol omdat (*quia*) hulle hierin met die Woord ooreenstem (NGK 1998:414-415).

Hoewel genoemde vier kerke die gereformeerde Drie Formuliere van Eenheid handhaaf, verskil die gewig wat hulle aan die belydenis in kerksake toeken en die basis waarop hulle dit as belydenisse aanvaar. Die relevante vraag is nou of hierdie verskille ook in hulle kerkordemaatreëls vir die bediening van die nagmaal deurkom?

Die antwoord hierop veronderstel ‘n begrip van wat die Drie Formuliere oor die aard en betekenis van die nagmaal leer. Daarna word die vier kerkordes nagegaan om te sien of hulle in hulle maatreëls ‘n korrekte toepassing van – beide die NGB en die HK praat oor die nagmaal – hulle belydenisse daarstel.

Dit gebeur teen die agtergrond dat ‘n gereformeerde kerk met ‘n rangorde van dokumente werk: die Heilige Skrif geld as *norma normans* of eerste norm, daarna sy belydensskrifte as *norma normata* of tweede norm, dan sy kerkorde as ordelike kanale waardeur die Woord (en hieruit vloeiend die lewende belydenisse van die kerk) sy vrye loop in die kerk moet neem en dan, binne hierdie raamwerk, die besluite van kerkvergaderings op hulle onderskeie terreine (Strauss 2010:4vv). Konsekwente gereformeerdes handhaaf ook die anti-hiërargiese beginsel ten opsigte van die ampte en kerkvergaderings. Dit impliseer ‘n gelykheid in waardigheid of gesag by albei, maar ook ‘n eie terrein van optrede vir elke amp of vergadering (Strauss 2010:47-55). Geen menslike hiërargie in die kerk nie, sodat die Woord alleen of die *sola scriptura*-beginsel kan seëvier. Christusgesag of die gesag van Christus as Hoof van en in die kerk is Woordgesag of die gesag van sy Woord (Jonker 1965:12). Hovius noem die anti-hiërargiese beginsel by talle gereformeerdes ‘n “*canon aureus*” of ‘n goue reël (1972:17).

3. DIE AARD EN BETEKENIS VAN DIE NAGMAAL: TWEE BELYDENISSE

Die NGB bely en formuleer sy houding oor die nagmaal en die sakramente in artikels 33-35 en die HK in Sondag 25-30. Sonder om dit te beredeneer, word dit hier as gegewe aanvaar dat Skrif en belydenis op hierdie punt in dieselfde lyn loop. Die konsentrasie van hierdie artikel is eerder op die maatreëls of kanale waardeur 4 gereformeerde kerkordes die bediening van die nagmaal stuur en die vraag hoe hierdie maatreëls met die betrokke geloofsbelijdenisse verband hou.

Op spoor van Calvyn (sa IV:314-315) noem die NGB en die HK die sakramente tekens en seëls. Tekens wat ons die Evangelie beter laat verstaan en seëls wat aan ons die boodskap daarvan verseël of waarborg.

5 Strauss 2006:649vv.

6 Vgl Visser 1999 met NGK 2007 met Pont 1981:171vv.

Volgens die NGB wil God deur die sakramente sy heilsbeloftes aan die gelowiges beseël en aan ons tekens gee van sy goedheid en genade. Dit moet “ons geloof voed en in stand hou”. God het dit by die Evangelie gevoeg om sy Woord óók aan ons deur ander sintuie as net ons gehoor oor te dra. Om uitwendig te bekragtig wat Hy inwendig in ons harte doen. Dit is uitwendig of sigbare tekens van ‘n inwendige en onsigbare saak wat deur die Heilige Gees kragtig in die gelowiges versterk word.

Die HK vertel ‘n soortgelyke verhaal. Hiervolgens is die sakramente tekens en seëls om die gelowiges die belofte van die Evangelie van Christus nog beter te laat verstaan. Die verseëling van die belofte dat Christus met sy “enige” (unieke) offer aan die kruis vir ons die vergifnis van sonde en die ewige lewe by God verwerf het.

Twee uiterstes in die tyd van Calvyn word hiermee afgewys. Die een is die Roomse leer van die transsubstansiasie waardeur die tekens die werklike of reële bloed en liggaam van Christus na die wydingsgebed of konsekrasie word. Of, op dieselfde vlak, die Lutherse konsubstansiasie waardeur die liggaam en die bloed van Christus met, in en onder die tekens teenwoordig word. Die ander uiterste is die simbolisme van Zwingli by wie die tekens net tekens bly, ten spyte van die Woord wat dui op die onsigbare of inwendige saak wat die Gees in die gelowiges innerlik verseël of waarborg (Heyns 1992:373-374; Schulze 1978:190-194).

Volgens die NGB en die HK is daar meer as net tekens wat sake aandui in die gebruik van die sakramente aanwesig. Die Gees werk deur die geloof as invalspoort in die harte van mense om hulle geloof te versterk en die waarheid van die Evangelie aan hulle te verseël. Tog bly die tekens water, wyn en brood. Maar dan water, wyn en brood wat in ‘n nuwe konteks funksioneer wat deur die Gees en die boodskap wat hiermee saamgaan, geskep word. ‘n Konteks wat ‘n nuwe doel of boodskap aan die brood en die wyn of die doopwater gee en deur die belydende deelnemers aan die betrokke sakrament geestelik geneem, verstaan en geglo word. Die gaan immers om die eenmalige unieke offer van Christus wat nie herhaal kan of hoef te word nie. Iets wat gebeur as die werklike liggaam en bloed van Christus weer en weer gebreek en gestort word (Schulze 1978:181).

Opgesom het elke sakrament op hierdie standpunt vier aspekte. Die *werk van die Heilige Gees*, die *tekens* van water, brood en wyn, die *Woord of Boodskap* soos opgevang en geglo deur die *geloof* van die nagmaalsganger, ouer of belydende dopeling indien hierdie persoon nie die verbondsdooop as kind ondergaan het nie. Indien enige een van hierdie vier ontbreek, is daar geen sakrament as ‘n teken en seël soos hier aangedui nie. Eerstens moet die tekens daar wees. Hulle moet tweedens egter deur die Woord of die Boodskap wat hulle verklaar en in ‘n nuwe verband laat funksioneer, vergesel word. Derdens moet die Gees werk. Hy werk vierdens deur die geloof van die nagmaalgangers of dopelinge of ouers of plaasvervangerouers van dopelinge wat as verbondskinders gedoopt word. Saam bind die vier “elemente” die gelowige gebruiker aan die betekende saak.

Kerkordemaatreëls of die kerkorde as kanale waardeur Woord en belydenis vloei, moet rondom en vanuit hierdie vier kernaspekte werk. Natuurlik beheer die kerkorde nie die werk van die Gees of die geloof van die sakramentsgebruikers nie. Dit gaan egter om ‘n kerkordelike ruimte of kerkordelike kanale waardeur – in hierdie geval – die bediening van die nagmaal volgens Skrif en belydenis kan vloei. Dit bring ons by die vraag of genoemde 4 kerkordes hierin slaag, waar hulle moontlik hiervan afwyk en of hulle met mekaar verskil. Dit gaan om die gestaltegewing of deurwerking van die vier kernaspekte soos vervat in die NGB en HK of sake wat daarmee in verband gebring word: die tekens, die bediening van die Woord wat die tekens in ‘n nuwe konteks plaas en laat dui op die betekende saak, die geloof van diegene wat die nagmaal gebruik en die Heilige Gees wat die verband tussen die betekende saak en die gelowige lê.

4. DIE BEDIENING VAN DIE NAGMAAL IN VIER KERKORDES

4.1 Die tekens

Ten opsigte van die tekens by die nagmaal kom die bekende sinsnede in die kerkordes van die GKSA (GKSA-KO) en CRC (CRC-KO) voor wat ook in die DKO voorkom naamlik dat die “uitwendige seremonies wat in die Woord van God voorgeskryf is, nie verander mag word nie” (Visser 1999:243; Engelhard en Hofman 2001:331; vgl Pont 1981:183). Die NG Kerkorde (NGK-KO) of sy aangehaalde funksionele sinodebesluite bevat niks hieroor nie (2007:22,114,131-133), terwyl die Kerkorde van die PKN (PKN-KO) volstaan met die bepaling dat die bediening van die nagmaal plaasvind op ‘n wyse wat deur die kerkraad vasgestel word (PKN 2003:107).

Met “uitwendige seremonies” of net “ceremonies” volg die GKSA-KO en CRC-KO respektiewelik die gereformeerde oortuiging dat die nagmaal so na as moontlik aan die instelling daarvan in die Nuwe Testament gebruik word en so eenvoudig as moontlik bly.

Vanuit die GKSA voer Visser en Van der Linde ook aan dat dit ondermeer beteken dat die nagmaal die karakter van ‘n maaltyd aanneem, dat “gewone” brood en wyn gebruik word, dat die instellingswoorde wat by die bediening van die nagmaal “gebesig” word inhoudelik nie afwyk van die woorde in die Sinoptiese Evangelies of I Korintiërs nie, dat die brood voor die oë van die “tafelgenote” gebreek word (Van der Linde 1983: 208) en dat ‘n beker of ‘n aantal “groot” bekere as simbool van die een beker, gebruik word (Van der Linde 1983:208-209; Visser 1999:244-245).

Dit is duidelik dat hier ‘n aantal gebruike of seremonies genoem word wat wyd onder gereformeerde kerke voorkom. Waar ons op hierdie punt egter op die tekens konsentreer, val die klem op die “gewone brood en wyn”. Brood wat in die konteks van die nagmaal gebreek (die liggaam van Christus wat gebreek is) en geëet is en wyn wat vloei (die bloed van Christus wat gevloei het) en gedrink word. Daarom die versoek dat die brood voor die oë van die nagmaalgebruikers gebreek word en die wyn sigbaar geskink word of vloei (Van der Linde 1983:208).

Hoewel die NGK-KO en die PKN-KO nie hierdie DKO-KO-bepaling oor die uitwendige seremonies oorneem nie, geld dieselfde gebruike in die bediening van die brood en die wyn in hoofsaak by albei. Die meeste NGK-gemeentes handhaaf egter die gebruik van die uitdeel van vooraf gesnyde stukkie brood en klein bekertjies of kelkies wat deur ‘n sigbare breek van ‘n brood(tjie) of ‘n gesnyde stuk brood en die skink van een beker wyn in die erediens voorafgegaan word. Die simboliek van die een liggaam en een bloed van Christus word sigbaar gehandhaaf, maar nie tot in dit wat elke nagmaalsgebruiker ontvang nie. Daarby is dit nog altyd ‘n maaltyd as nagmaalangers die tekens saam in die kerkbanke gebruik en nie agtereenvolgens in groepe by ‘n tafel nie. Die tafel wat normaalweg voor staan en waarby sommige aansit, het weereens – soos by die gesnyde stukkie brood en wynkelkies – sy simboliese waarde. Die saam gebruik van die tekens in die kerkbanke kan ook van ‘n groter eenheidswaarde wees as ‘n opeenvolgende nie-gelyktydige gebruik aan tafel (vgl Visser 1999:244 se keuse vir ‘n tafel).

Die argument vir groot beker(s) teenoor klein bekertjies of kelkies word in elke geval geneutraliseer deur die gebruik van meer as een groot beker (argument by Visser 1999:244; Van der Linde 1983:209). Die feit dat meer as een brood gebruik of vooraf gesny moet word en nie gebreek word nie, neutraliseer ‘n argument ten gunste van die gebruik van slegs een brood wat tydens die bediening aan tafel gebreek word.

Dit gaan – in die woorde van die Algemene Sinode van 2002 van die NGK – hier om die “hoe” van die bediening of viering van die nagmaal en nie die kernwaarhede wat hierdie “hoe” stuur nie. Om simbole of tekens wat op meer as een manier oorgedra of tuisgebring kan word⁷.

7 Vgl Spoelstra 1989:347-348 se omvattende bespreking van “uitwendige seremonies” en die “kelkie- en

Dit wil dus voorkom asof die tekens in hierdie vier kerke gehandhaaf word.

4.2 Die Woord of Boodskap van die nagmaal

Drie sake word in gereformeerde kerkordes genoem wat draai om die toegepaste Woord as deel van die bediening van die nagmaal: die bepaling dat die bediening tot die “amptelike” erediens waarin die Woord verkondig word, beperk word; die noodsaak van ‘n nagmaalsformulier as toegespitsde Woord wat die tekens in ‘n nuwe konteks plaas; en dat die nagmaal deur iemand in ‘n amp wat met die verkondiging verband hou, bedien word. Hierdie drie sake kom nie noodwendig in elkeen van die vier kerkordes onder bespreking voor nie.

Die GKSA-KO loop die spoor van die DKO feitelik woordeliks na. So bepaal GKSA-KO artikel 62 dat die bediening van die nagmaal op die preek, die algemene gebede en die lees van die nagmaalsformulier met die gebed “wat daarby hoort”, moet volg. Die preek en die formulier is dus afgestem op die Woord as integrale deel van die nagmaal. Die bediening van die tekens moet op die preek en formulier volg (vgl Visser 199:244).

Van der Linde wonder waarom die bediening van die nagmaal in die GKSA-KO op die preek en die lees van die formulier moet volg (artikel 62), terwyl die doop volgens ‘n sinodale besluit vóór die preek, maar ná die lees van die formulier kan plaasvind (artikel 56)? Die preek en formulier is tog albei Woordbediening! Waarom moet die nagmaal deur ‘n preek plus die formulier voorafgegaan word? Is die formulier nie genoeg nie (1983:210)?

GKSA-KO artikel 64 bepaal uitdruklik dat die “bediening van die nagmaal ... alleen” in ‘n erediens kan plaasvind onder toesig van die ouderlinge. Dit bevestig die aanname dat die verkondiging van die Woord en die voorhou van die nagmaalsformulier by so ‘n geleentheid amptelike Woordbediening is. GKSA-KO sê dit nie uitdruklik nie, maar hier gaan dit om ‘n – deur die GKSA – erkende VDM of Bedienaar van die Woord (Visser 1999:243). Uit kommentaar op die GKSA-KO blyk dit dat uitsonderings op die reël dat die nagmaal in ‘n “gewone” erediens van die gemeente moet plaasvind wel moontlik is. Dit moet egter plaasvind in ‘n diens of buitediens waarby al die elemente van ‘n erediens betrek word (Visser 1999:247). Onder die funksionele besluite in die NGKO besluit die Algemene Sinode van 2002 dat nagmaal ook in “kleingroepe” bedien kan word mits daar aan dieselfde voorwaardes voldoen word as vir die hele gemeente (NGK 2002:131-132).

Op hierdie punt skerm GKSA-KO artikel 62 daarvoor dat alle bygeloof vermy word. In die tyd van die Reformasie was dié frase gemik op die Roomse bygeloof dat die brood en die wyn werklik die liggaam en bloed van Christus by die wydingsgebed word. Dit is ook in die DKO opgeneem. Deesdae kan dit dui op diegene wat die sakramente as iets magies en hoër as die Woord ag. Hoewel hulle nie by ‘n erediens met sy Woordverkondiging kan uitkom nie, wil hulle nie sonder die gebruik van die sakramente voortgaan nie (die nagmaal as laaste versekering van genade vir ‘n sterwende of die doop van ‘n pasgebore baba wat op sterwe lê en so salig heengaan). ‘n Bygeloof verwant aan die Roomse bygeloof dat sakramente outomaties of *ex opere operato* sonder die Woord die genade van God in ‘n mens bewerk (Van der Linde 1983:210).

Die Kerkorde van die NGK is uiters spaarsamig met sy bepalings oor die nagmaal.

bekergemeenskap” op ‘n pro-GKSA-KO-standpunt. In hierdie kerkegemeenskap – die GKSA – word die oortuiging van meer as een moontlike toepassing van ‘n kernwaarheid soms versmal tot net een moontlike toepassing. Spoelstra haal die besluit van die Sinode van Burgersdorp van 1930 (GKSA) skynbaar met instemming op. Hierdie vergadering beweer dat die gebruik van kerkies die merktekens van die ware kerk (NGB art 29) aantast omdat dit die Woord wat net van die beker praat, verontagsaam. Dit tas dus die suiwer gebruik van die Woord aan! In die lig van ons bespreking tot dusver klink dit byna eensydig-sektaries. Veral as jy jou eie beker – nie die oorspronklike beker waarmee die nagmaal ingestel is nie – na twee, drie of vier vermeerder (of meer vir verskillende gemeentes) en almal nie uit dieselfde beker drink nie!

NGK-KO artikel 49.2 bepaal net twee dinge: dat die nagmaal minstens vier maal per jaar “in elke gemeente” – hier word nie gepraat van ‘n erediens nie – gevier moet word en wie almal tot die nagmaal toegelaat kan word (NGK 2007:22). Hoewel net een sinnetjie, is artikel 49.1 oor die doop meer uitvoerig op die punte wat hier ondersoek word. Hierdie bepaling klink byna soos die DKO oor die bediening van die nagmaal. Dit spreek ook die drie sake waarna in die eerste paragraaf onder hierdie subhofie verwys word, direk aan.

Die doop is – gemeet aan die kerkregtelike konsekwensies van NGKO artikel 49.1 – ‘n amptelike kerklike handeling. Volgens hierdie artikel word die doop deur ‘n bedienaar van die Woord in die erediens met die gebruikmaking van ‘n “goedgekeurde liturgiese formulier” bedien (NGK 2007:21). Met hierdie gebruik van die bedienaar, die erediens en die formulier, is die Woord- en sakramentsbediening as ‘n geïntegreerde saak met die bediening van die doop, gehandhaaf.

Die vraag is egter: waarom hierdie verskil by die NGK-KO tussen die doop en die nagmaal? ‘n Verskil wat ook later sal blyk uit die NGK se keuse vir ‘n oop kommunie.

In sy funksionele sinodebesluite verwys die NGK wel na die viering van die nagmaal en die bediening van die Woord. In terme van ons ondersoek is hierdie bewoording egter nie helder nie. Hier word kortweg gesê dat ‘n “volledige erediens” sowel die Woordbediening as die nagmaalviering insluit (NGK 2007:131). Binne die verband waarin dit staan, wil mens aanvaar dat die Woord as ‘n integrale deel van die sakramentsbediening beskou word. Dit word egter as twee aparte items verwoord. Die besluit is dus nog glad nie by die lees van ‘n goedgekeurde formulier soos by die NGK-KO oor die doop of die DKO en die GKSA-KO oor die nagmaal nie.

Die CRC-KO loop dieselfde rigting as die GKSA-KO, maar is nog duideliker oor die drie dinge wat die integrasie van die Woord met die nagmaal probeer verseker. Volgens die CRC-KO word die nagmaal op gesag van die kerkraad bedien. Dit geskied amptelik in ‘n erediens deur ‘n bedienaar van die Woord of ‘n evangelis⁸ of iemand wat deur die klassis goedgekeur is (Engelhard en Hofman 2001:311). Onder laasgenoemde ressorteer ‘n ouderling of diaken wat as sodanig goedgekeur word wanneer die betrokke gemeente dit moeilik vind om ‘n predikant of evangelis vir die bediening van die nagmaal te kry (Engelhard en Hofman 2001:313). Die klem val dus op die predikant en die evangelis as bedienaars van die Woord of – in geval van nood – ‘n ouderling of diaken wat daarvoor geskik is. Die hoofoogmerk bly die integrasie van Woord en sakrament. Daarom moet die klassis wat ook voornemende bedienaars eksamineer (Engelhard en Hofman 2001:148), hierdie uitsonderings op bedienaars en evangeliste goedkeur.

Die CRC-KO sluit sy artikel 55 met die bepaling dat die bediening van die nagmaal moet plaasvind met die gebruik van sinodaalaanvaarde formuliere waarvan daar variasies kan wees (Engelhard en Hofman 2001:311). Wat die CRC-KO betref, is Woord en sakrament geïntegreer en dit moet so bedien word. Die reëling dat formuliere mekaar kan afwissel kom ook by die NGK voor. Die oogmerk is sekerlik om stagnasie en onbetrokkenheid by lidmate teen te werk (Strauss 2010:99).

Die PKN-KO volg dieselfde lyn as die CRC. Volgens sy ordonnansie 7 word die nagmaal deur ‘n predikant in die erediens bedien op ‘n wyse waarop die kerkraad besluit met die gebruikmaking van “een van de orden” uit die diensboek van die kerk (PKN 2003:107-108). Die drie elemente vir die integrering van die Woord met en in die nagmaal word dus hier gehandhaaf.

4.3 Die geloof van die nagmaalganger

Visser stel dit onomwonde dat die GKSA nie ‘n “oop” nagmaalstafel het waartoe elkeen wat die “behoefte” het, kan toetree nie. Die nagmaal is ‘n heilige sakrament waarvoor die ouderlinge

⁸ Die evangelis in die CRC is ‘n prediker-domee-bedienaar wat gebruik word in ‘n ontwikkelende of ontluikende nie-gevestigde gemeente. So ‘n evangelis word egter, nadat die gemeente gevestig is, mettertyd vervang deur iemand wat voluit domee is, Engelhard en Hofman 2001:147-149.

streng toesig moet hou. Daarom moet hulle gereeld huisbesoek doen en in staat wees om oor die lidmate verslag te lewer.

Die GKSA-KO laat alléén diegene tot die nagmaal toe wat volgens die gebruik van die “plaaslike kerk” belydenis van die gereformeerde godsdiens gedoen het en oor ‘n goeie getuienis van ‘n vrome lewenswandel beskik. Gereformeerde godsdiens impliseer geloof in God Drie-enig en alles wat in die Bybel en in die gereformeerde belydenisskrifte “uitgedruk” word. Dit korrespondeer met die vrae by die aflê van belydenis van geloof. Lidmate uit gemeentes van die GKSA-kerkverband of gereformeerde kerke met wie die GKSA in korrespondensie staan, kan met goeie getuienis dat hulle aan hierdie vereistes voldoen by ‘n gereformeerde kerkraad om toelating tot die nagmaal aansoek doen. Lidmate van kerke buite hierdie kringe kan met erkende getuienis ook deur die kerkraad toegelaat word (Visser 1999:237-242; Van der Linde 1983:204-207).

Visser dui aan dat vraag en antwoord 82 van die Heidelbergse Kategismus op hierdie punt dominant is (1999:241). Vraag 82 vra of die mense wat met hulle belydenis en lewe wys dat hulle ongelowig en goddeloos is ook tot die nagmaalstafel toegelaat moet word? Antwoord 82 is “nee” omdat die verbond van God so ontheilig en sy toorn teen die hele gemeente opgewek word (NG Kerk-Uitgewers 1982:HK 82, 62). Die punt is dat GKSA-KO die belydenis op hierdie punt óók ernstig neem, al sou iemand wat nie instem met die gereformeerde belydenis nie, nie noodwendig ongelowig en goddeloos wees nie.

Hoe dit ookal sy, GKSA-KO maak erns met die geloof van die ontvanger as die tregter waardeur die nagmaal sy beslag in die mens kry. Met die definiëring van die ware geloof as ‘n gewisse kennis van en ‘n hartlike vertrouwe in die Christelike boodskap, impliseer GKSA-KO dat die sakrament slegs deur die geloof sy boodskap in die mens kan verseël.

NGK-KO artikel 49.2 bepaal sonder enige verdere verduideliking dat die belydenie en dooplidmate van die gemeente wat deur die kerkraad toegelaat is, by die nagmaalstafel mag aansit. Besoekers uit ander NGK-gemeentes en ander kerke is ook welkom (NGK 2007:22). Die NGK handhaaf ‘n “oop” kommunie waarin besoekers uitgenooi word wat toegang en vrymoedigheid daartoe in hulle eie gemeentes het (NGK 2007:114). Die verantwoordelikheid om toegang te bepaal, word dus op die individu geplaas. Op hierdie punt ag die NGK toesig deur die kerkraad skynbaar ‘n onbegonne taak wat gelaat mag word, terwyl dit nie by toelating tot die doop in die NGK gebeur nie. Die besluit tot ‘n oop kommunie spruit beslis nie uit belydenisoorwegings nie – HK vraag en antwoord 82 is beslis nie oorweeg nie – en word selektief net op die nagmaal toegepas.

Die CRC-KO volg tot op groot hoogte dieselfde weg as die GKSA-KO. Daar is egter een uitsondering. Die CRC-KO laat ook dooplidmate tot die nagmaal toe mits hulle geloof in Christus in die openbaar bely het. Hiermee honoreer hulle in elke geval steeds die kerkraad se verantwoordelikheid om toe te sien dat nagmaalgebruikers dit in die geloof doen (Engelhard en Hofman 2001:325).

Die PKN het – soos die NGK – ‘n “oop” kommunie. PKN-KO bepaal dat die uitnodiging tot die tafel aan almal gaan wat Jesus Christus bely en “instemmen met de lofprysing”. Die laaste sinsnede is nie duidelik nie, terwyl die “nodiging” die verantwoordelikheid vir toelating ook na die individu verplaas (PKN 2003:107)

Al vier kerkordes hier ter sprake handhaaf die geloof as ‘n noodsaaklike ontvangtregter vir die nagmaal as sakrament. Die voorstanders van ‘n “oop” kommunie soos die NGK en die PKN laat vaar egter die kerkraad se toesig of verantwoordelikheid in die verband, terwyl dié saak by die GKSA en die CRC steeds ‘n kerkordebepaling is.

4.4 Die werk van die Heilige Gees in die nagmaal

Daar is reeds aangevoer dat ‘n kerkorde nie die werk van die Heilige Gees kan beheer of reël nie.

'n Kerkorde bevat bepalings vir die geloofswerk van die mense van die kerk en is as mensewerk ondergeskik aan die Gees en die werk van die Gees.

Die Woord van God is as Woord van God ook die Woord van die Gees.

Dit beteken dat die Gees eerbiedig word as die Woord eerbiedig word. Woordgetroue of -gebaseerde kerkordebepalings is daarom ook kanale waardeur die Gees sy Woord in 'n gehoorsame kerk laat vloei. Kanale wat as Woordgetroue kanale ondergeskik en in diens is van die Heilige Gees. Dit gaan by die werk van die Heilige Gees om die tweeling van Woord en Gees wat skerp deur Calvyn raakgesien is (sa III:9,10).

Die ideaal is – soos aangedui – dat dit in die kerk gaan om die Woord as *norma normans*, die belyenisskrifte as hiermee in pas en *norma normata*, dan die kerkorde en besluite van kerkvergaderings. In hierdie volgorde met die laaste drie getrou aan die Woord.

5. SLOT

Dit is duidelik uit die studie van hierdie vier kerkordes oor die bediening van die nagmaal dat die betrokke kerke wisselend gehoor gee aan die gereformeerde belydenis en daarom die konstantes agter die bediening van die nagmaal. Daar is geen konsensus onder hulle oor die impak van die NGB en die HK op bediening van die nagmaal nie. Daarom is daar onderlinge verskille in hulle kerkordebepalings oor die aanpak van die nagmaal.

Die uitstaande punt van verskil is die relevansie en toepassing van antwoord 82 van die Heidelbergse Kategismus. Verskille oor die toesig van die betrokke kerkraad of gemeente oor die geloof of die leer en lewe (die Kategismus praat van die “belydenis en lewe”) van diegene wat die nagmaal gebruik, lei by die NGK en die PKN tot 'n “oop” kommunie en by die GKSA en CRC tot 'n “geslote” kommunie.

Veral in die NGK is daar 'n duidelike verskil ten opsigte kerklike toesig oor die geloof en lewe van die gebruikers van die sakrament by onderskeidelik die doop en die nagmaal. By gelowige dooplidmate se toelating tot die nagmaal verskil die ander drie kerke van die GKSA.

Daar is ook verskille oor die praktyke in gemeentes om die eenheid van die nagmaal as maaltyd te illustreer. Dit sluit die kwessie van nagmaal “aan tafel” of nie en een of meer bekere of kelkies en brode in.

Die integrering van Woord en sakrament word by al vier kerke gehandhaaf.

Al vier kerke handhaaf die onderskeid tussen belydenismatige konstantes en die praktiese bediening van die nagmaal. Oor hierdie praktiese bediening is daar ruimte vir verskille in gereformeerde kerke. Oor eersgenoemde as kernwaarhede van die geloof is daar egter nie.

BIBLIOGRAFIE

Calvyn, J sa. *Institutie. III*. Delft: Meinema.

Calvyn, J sa. *Institutie IV*. Delft: Meinema.

Engelhard, DH en Hofman LJ 2001. *Manual of Christian Reformed Church Government*. Grand Rapids: CRC Publications.

Heyns, JA 1973. *Die brug tussen God en mens*. Kaapstad: NG Kerk-Uitgewers.

Heyns, JA 1992. *Inleiding tot die dogmatiek*. Halfway House: NG Kerkboekhandel.

Hovius, J 1972. *Notities betreffende de Synode te Emden 1571 en haar artikeln*. Kampen: Kok.

Jonker, WD 1965. *Om die regering van Christus in sy kerk*. Pretoria: Unisa.

Koffeman, LJ 2009. *Het goed recht van de kerk*. Kampen: Kok.

Kuyper, HH sa. *De Post-acta of na-handelingen van de Nationale Synode van Dordrecht in 1618 en 1619 gehouden*. Amsterdam: Höveker en Wormser.

Ned Geref Kerk (NGK) 1986, 1998, 2002, 2011. *Handelinge van die Algemene Sinode*. Sl:sn.

- Ned Geref Kerk (NGK) 2007. *Die Kerkorde. 2007*. Wellington: Bybel-Media.
- NG Kerk-Uitgewers 1982. *Kerkbybel – Die Drie Formuliere van Eenheid en ekumeniese belydenisse*. Wellington.
- Pont, AD 1981. *Die historiese agtergronde van ons kerklike reg I*. Pretoria: HAUM.
- Protestantse Kerk in Nederland (PKN) 2003. *Kerkorde en ordonansies*. Zoetermeer: Boekencentrum.
- Spoelstra, B 1989. *Gereformeerde Kerkreg en kerkregering*. Hammanskraal: GKSA.
- Schulze, LF 1978. *Geloof deur die eeue*. Pretoria: NG Kerkboekhandel.
- Strauss, PJ 2006. Die Dordtse tradisie en binding aan die belydenis. *In die Skriflig* 40/4, 560-575.
- Strauss, PJ 2010. *Kerk en orde vandag – met die klem op die NG Kerk*. Bloemfontein: Sunmedia.
- Van der Linde, GPL 1983. *Die Kerkorde*. Pretoria: TG van Wyk.
- Visser, J 1999. *Die kerkorde in praktyk*. Orkney: EFJS Drukkers.
- Vorster, JD 1960. Die kerkorde van die NG Kerke. *Ned Geref Teologiese Tydskrif* 1/4, 12-18.

TREFWOORDE

Belydeniswaarhede konstantes vir sakramente
Kerkorde bepaal wyse van bediening
Verskille tussen vier kerke oor verstaan van belydenis
Verskille tussen vier kerke oor wyse van bediening sakramente

KEY WORDS

Confessional truths about sacraments determines way of serving
Church order gives guidance for practical serving
Differences between four churches on confessions and sacraments
Differences between four churches on ways of serving sacraments

Kontakbesonderhede

Prof PJ Strauss
Interne Bussie 90,
Universiteit van die Vrystaat,
Posbus 339,
Bloemfontein.
9300.

Tel kantoor: 051-4012671
Selnommer: 0825573414
E-posadres: strausspj@ufs.ac.za